

УДК 330.34 (77)

Іршак О. С.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка*
Головнюк Ю. І.
*магістр
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Irshak O. S.
*Ph. D. Assistant Professor at Department of Banking
and Insurance Business
Ivan Franko National University of Lviv*
Holovniuk Yu. I.
*Master
Ivan Franko National University of Lviv*

АНТИКРИЗОВЕ ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ ТА ЙОГО СТРУКТУРА

Анотація. У статті досліджено поняття антикризового податкового регулювання фінансового сектору. Виявлено основні інструменти впливу на оподаткування фінансового сектору. Визначено зв'язок між суб'єктом та організаційною структурою антикризового податкового регулювання. Наведено структуру антикризового податкового регулювання фінансового сектору в Україні.

Ключові слова: фінансовий сектор, антикризове податкове регулювання, податок, податкові пільги, податковий кредит, оподаткування фінансового сектору, структура антикризового податкового регулювання фінансового бізнесу.

Вступ та постановка проблеми. В умовах ринкових відносин основним завданням суспільства є питання розвитку держави, покращення умов проживання, соціального захисту громадян, зміцнення фінансового сектору в країні. Однією з причин створення соціальної та економічної кризи в державі є те, що недооцінюється державна роль у регулюванні діяльності підприємств як потужних інструментів впливу на весь фінансовий сектор України. Вирішити цю задачу можна через систему ефективного оподаткування. У сучасних умовах фінансовий сектор

України не виконує функцію фінансового забезпечення стійкого економічного зростання належним чином. Спостерігаються недостатні обсяги, короткостроковість та неконкурентні ставки кредитування бізнесу порівняно з європейськими умовами, недосконала система захисту прав кредитора, вкладника та інвестора, низький рівень стійкості фінансового сектору до кризових явищ унаслідок недостатньої капіталізації, відсутність необхідних інституціональних умов для розвитку фондового ринку та фінансових інструментів, недосконалість аналізу, оці-

нювання, прогнозування ризиків та управління стійкістю фінансової системи загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань антикризового податкового регулювання у фінансовому секторі розглядали такі вчені, як Т.І. Єфіменко [1] та М.В. Романюк [4]. Податкові механізми й важелі антикризової політики держави вивчено в працях О.В. Філатової [5] та інших науковців.

Метою роботи є визначення сутності поняття антикризового податкового регулювання фінансового сектору, вивчення його структурних елементів (механізму) з точки зору виникнення кризових явищ.

Результати дослідження. Протягом останніх двадцяти років фінансовий сектор динамічним чином розвивався під впливом світових та регіональних інтеграційних процесів, у постсоціалістичних країнах сформувалися нові фінансові інститути. Стрімке розширення Європейського Союзу, утворення Євросони супроводжувалися становленням нової фінансової архітектури, розбудовою наднаціональних координаційних та регулюючих монетарних і фіскальних механізмів [1, с. 11].

Антикризове податкове регулювання фінансового сектору полягає в раціональному та цільовому використанні податкових інструментів державою для покращення добробуту країни. Для досягнення цього результату слід застосовувати засоби податкової політики, де беруться до уваги саме мотивація учасників ринкових відносин до виконання завдань, що стоять перед економікою держави. Так, наприклад, зміна встановлених податковим законодавством норм амортизації основних засобів спричиняє реінвестування одержаного прибутку та нарахованих за новими, вищими ставками амортизаційних відрахувань в оновлення матеріально-технічної бази виробництва, застосування інноваційних технологій. Наслідки цього процесу з точки зору фіскальної функції податків у коротко- та довгостроковому періодах мають різну спрямованість. Якщо в короткостроковому періоді внаслідок зростання амортизаційних відрахувань зменшуються надходження до бюджету податку на прибуток, то в довгостроковому періоді зростання обсягів виробництва, відповідно, валового доходу суб'єктів господарювання приводить до збільшення податкових надходжень [3].

На нашу думку, антикризове податкове регулювання фінансового сектору – це управління системою оподаткування, яке характеризується заходами для запобігання кризових ситуацій в державі та збільшення темпів економічного зростання за рахунок введення певних методів оподаткування, таких як податкові санкції, сплата податків та їх правильне регулювання на рівні підприємства й держави. Вважаємо, що це також заходи, методи та інструменти управління, за допомогою яких здійснюється вплив на всі ланки в державному секторі економіки, а також врегулювання економіки як колективних, так і суспільних інтересів, виявлення всіх можливих ризиків у податковому законодавстві, виправлення помилок та досягнення поставлених цілей за рахунок менших витрат та більших вигід як для держави, так і для населення. Адже однією з основних функцій антикризового податкового регулювання фінансового сектору держави є задоволення потреб споживачів.

Під основним змістом антикризового податкового регулювання розуміються принципи своєчасності виявлення та реагування на негативні процеси. Проте, крім того, таке регулювання спрямовується як на фінансовий сектор, так і на явища, що відбуваються в результаті впливу цього сектору на всю національну економіку.

Нарощення кризових явищ спричиняє необхідність саме податкового стимулювання, що реалізується за допо-

могою системи інструментів, серед яких слід назвати маніпулювання податковими ставками, перегляд складу платників, податкової бази, надання податкових пільг. При цьому найуживанішими є такі інструменти, як диференціація податкових ставок та пільговий режим оподаткування. Вони можуть застосовуватись і до певних видів діяльності, і до окремих галузей [3].

Структура антикризового податкового регулювання фінансового сектору – це сукупність всіх елементів податкової системи, які взаємодіють між собою та злагоджено працюють, щоб досягти найвищих економічних показників в умовах ринкових відносин, щоб уникнути всіх можливих втрат (майнових, фінансових, втрати клієнтів, інвесторів, партнерів, іміджу тощо) та отримати максимальний прибуток в діяльності фінансових установ.

Детальніше структуру антикризового податкового регулювання фінансового сектору розглянуто на рис. 1.

Важливим є те, що об'єктом регулювання антикризового податкового регулювання фінансового сектору економіки є діловий цикл. Кожне підприємство та кожна держава включають зміни, які відбуваються циклічно, тобто спостерігаються періодичні процеси падіння та злетів. Фаза кризи є одним з періодів розвитку економіки. Саме тому до основних завдань антикризового податкового регулювання відносять виявлення та своєчасне реагування на зміни цієї фази в економіці країни.

До основних інструментів впливу антикризового податкового регулювання фінансового сектору відносяться податки, мито, податкові пільги, податковий кредит.

Податок – це обов'язковий платіж, що стягується органами державної влади різних рівнів з юридичних осіб та фізичних осіб з метою фінансового забезпечення діяльності держави [5].

Мито – це непрямий податок, різновид митних платежів, який накладається на товари, що переміщуються через митний кордон, тобто ввез/вивіз чи транзит.

Податкові пільги – передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав [2].

Податковий кредит – це сума (вартість) витрат, понесених платником податку – резидентом у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів – фізичних або юридичних осіб протягом звітного року (крім витрат на сплату податку на додану вартість та акцизного податку), на суму яких дозволяється зменшення суми його загального річного оподаткованого доходу, одержаного за наслідками такого звітного року, у випадках, визначених Законом [2].

Слід розуміти, що інструменти впливу податкового регулювання фінансового сектору на стан кризи в економіці країни не завжди мають оперативний характер, швидше за все, вони є стратегічними. Зрозуміти це можна через те, що антикризове податкове регулювання фінансового сектору здійснює кілька функцій. Функції антикризового податкового регулювання фінансового сектору розуміються як певні дії в певні етапи.

Перша функція, а саме передкризове регулювання, розуміється як діяльність фінансового сектору в період, коли всі економічні чинники спрямовуються на утворення кризи, де при цьому необхідно «витягувати» ситуацію на кращий рівень. Друга функція, а саме регулювання в умовах кризи, є такою діяльністю фінансових установ, яка намагається залишатись на плаву з тими ж економічними показниками, як і в умовах нормальних ринкових відносин та просто не збанкрутувати в умовах конкурен-

Рис. 1. Структура антикризового податкового регулювання фінансового сектору

ції. Третя функція, а саме регулювання процесів виходу з кризи, полягає в такій діяльності, щоб спрямувати всі зусилля на покращення своїх економічних показників та вийти на кращий рівень функціонування. Четверта функція, а саме стабілізація економічної ситуації, є діяльністю фінансових установ, яка вже під час покращення фінансових показників намагається залишитись на тому ж рівні або виходити на вищі показники.

Всі функції антикризового податкового регулювання фінансового сектору повинні взаємодіяти в сукупності з іншими функціями для того, щоб утворити єдину систему регулювання. При цьому діятиме взаємозв'язок на всіх рівнях регулювання держави, тому ефективність управління буде кращою.

Розрізняють як зовнішні, так і внутрішні чинники впливу на податкове регулювання. До зовнішніх чинників належать ті, які опосередковано стосуються діяльності фінансових установ, банків, страхових компаній, ломбардів, тобто ті, які перебувають поза зоною цих установ та не можуть контролюватись ними. Це можуть бути законодавчі акти, укази Президента, рішення Верховної Ради, економічні кризи тощо.

До внутрішніх чинників належать ті, які прямо залежать від діяльності установ у фінансовому секторі та можуть ними контролюватись. Це можуть бути рішення керівництва щодо розподілу прибутку та використання майна, своєчасна виплата податків, реагування на санкції та податкові правопорушення тощо.

На нашу думку, ці чинники мають вагомий вплив на антикризове податкове регулювання фінансового сектору, адже якщо на них не реагувати, то можна згубити цю

діяльність тієї ж страхової компанії чи банку, отримавши величезні збитки через несвоєчасну несплату, втрату клієнтів та їх довіри, порушення репутації, зрештою, втрату ліквідності та банкрутство.

Антикризове податкове регулювання економіки має ґрунтуватись на засадних принципах державного регулювання економіки країни. До них належать [4]:

1) принцип цілеспрямованості, за якого податкове регулювання з боку держави має спрямовуватися на досягнення конкретних цілей (подолання кризи, мінімізація витрат, викликаних кризовою ситуацією);

2) принцип комплексності, за якого наявна необхідність використання всіх важелів впливу, інструментів, які є в арсеналі податкового механізму регулювання;

3) принцип наукової обґрунтованості, за якого здійснюється державне податкове регулювання на підставі реальних показників стану та фінансових можливостей національної економіки.

4) принцип пріоритетності, за якого виділяються основні соціально-економічні проблеми розвитку країни.

На нашу думку, до принципів антикризового податкового регулювання все ж таки можна додати принцип ефективності, тобто принцип, в основі якого лежить забезпечення позитивного ефекту сплачених податків до їх цільового використання. Адже таке регулювання фінансового сектору повинне забезпечувати ефект добробуту й можливість протидіяти кризовим явищам навколишнього середовища.

Звідси випливає, що суб'єкт та організаційна структура антикризового податкового регулювання фінансового сектору в Україні є взаємопов'язаними.

До методів оподаткування відносять такі [2].

1) Рівне оподаткування – метод оподаткування, за якого однакова сума податку встановлюється для кожного платника податків. Подібний метод припускає подушне оподаткування, тобто найбільш стародавній та простий вид оподаткування. Цей метод не враховує майнове становище платника податків, тому застосовується лише у виключних випадках (цільові податки).

2) Пропорційне оподаткування – метод оподаткування, за якого встановлюється стабільна ставка незалежно від збільшення об'єкта оподаткування. Прикладом пропорційного оподаткування є податок на прибуток підприємств.

3) Прогресивне оподаткування – метод оподаткування, за якого в разі зростання податкової бази збільшується ставка податку. Вибір прогресивного оподаткування заснований на визначенні дискреційного доходу, тобто вільного доходу, використання якого визначається переважно інтересами платника.

4) Регресивне оподаткування – метод, за якого під час зростання податкової бази відбувається скорочення розміру ставки. У цьому разі податкові стягнення пропорційні збільшенню оподаткованого об'єкта. В економічному розумінні регресивними є непрямі податки (акцизний збір, податок на додану вартість), оскільки за самою своєю підставою непрямі податки, що справляються зі споживання, мають поголовний характер, тобто не розрізняють, хто споживає, чи може він бути визнаний податним суб'єктом.

5) Змішане оподаткування – метод, що передбачає поєднання окремих елементів зазначених вище методів оподаткування. Відбувається начебто дроблення податкового об'єкта, за якого для окремих його елементів використовують різні методи оподаткування.

На нашу думку, антикризове податкове регулювання пов'язане з багатьма елементами, які працюють в унісон для покращення рівня життя та прожиткового мінімуму. Вибравши той чи інший метод оподаткування, за правильного використання податкових інструментів в діяльності фінансових установ можемо вести достойну конкурентну боротьбу на ринку й отримувати пристойні прибутки за рахунок сталого механізму антикризового податкового регулювання.

Податкове регулювання в системі антикризової економічної політики в державі є однією із найбільш ускладнених складових загальної системи податкових правовідносин. У цій системі воно зіставляється не лише зі вподобаннями щодо бюджету, але й з інтересами платників податків. Основною метою податкового регулювання є регулююча функція податків. Це пояснюється тим, що такий процес одночасно впливає на стан податкової політики та його економічний рівень країни загалом.

Найкраще сутність антикризового податкового регулювання передають принципи своєчасного виявлення та реагування на негативні чинники навколишнього середовища. Проте, крім того, таке управління спрямовується як на фінансовий сектор, так і на процеси, що утворюються в результаті впливу цього сектору на всю національну економіку.

Податкові пільги часто використовуються для досягнення основних пріоритетів, тобто розвитку науково-технічного прогресу та зміни в організаційній структурі в економіці.

Оподаткування фінансового сектору є складовою загальної системи оподаткування. Під податковим регулюванням фінансового сектору розуміються чітко визначені за цілями й очікуваними результатами зміни в системі його оподаткування, котрі пов'язуються з необхідністю [1, с. 11]:

– реагування на явища й процеси, що відбуваються в цьому секторі;

– попередження негативних явищ та процесів, які можуть відбутися в секторі;

– сприяння посиленню, розвитку певних явищ та процесів, котрі вже спостерігаються або є бажаними у фінансовому секторі.

Для досягнення відповідного рівня регулювання податковою системою у фінансовому секторі необхідно впорядкувати цю систему за рахунок Податкового кодексу, де основні положення відповідають основній стратегії утворення нових реформ щодо регулювання системи оподаткування в Україні.

До них належать [3]:

– вдосконалення процедур адміністрування платежів;

– запровадження стимулів для модернізації основних фондів шляхом звільнення від оподаткування частини прибутку, що спрямовується на реінвестування та збільшення груп основних фондів із запровадженням відповідної диференційованої шкали норм амортизації;

– відновлення дії податкових векселів для товарів «критичного імпорту»;

– створення умов для розвитку малого й середнього бізнесу;

– диференціація механізмів оподаткування операцій банківських установ залежно від видів операцій кредитування;

– запровадження оподаткування лізингових операцій за прогресивною шкалою залежно від ставок лізингу;

– вдосконалення системи рентних платежів у сфері надр- та природокористування;

– підвищення ставок акцизного збору до максимально можливого економічно обґрунтованого рівня;

– вдосконалення системи соціальних внесків шляхом запровадження єдиного соціального внеску з диференційованою ставкою; введення зниження ставки єдиного соціального внеску для роботодавців, що збільшують кількість найманих працівників без зниження рівня заробітних плат.

Особливістю використання податків є те, що навіть тут є можливість прогресу за рахунок отримання певних пільг та суттєвого зменшення податкового тиску від законодавства. Держава має можливість коригувати й чинити вплив на кон'юнктуру за рахунок допоміжних податкових пільг у різних галузях господарювання.

Використання пільг щодо системи оподаткування дає можливість отримати темп приросту своїх прибутків в декілька разів. Також можна суттєво зменшити величину витрат на одиницю продукції, що зекономить кошти й дасть можливість збільшити реалізацію товарів та послуг за рахунок можливого оновлення технічного забезпечення. Також є зворотна медаль, де зростання частки сплати податків приведе до росту цін та зменшення обсягів виробництва.

Висновки. Антикризове податкове регулювання фінансового сектору здійснюється безперервно в усіх фазах економічного циклу в рамках економічної стратегії фінансових установ. Недооцінка ролі антикризового податкового регулювання в економічній стратегії банків, фінансових компаній, страхових компаній, інвестиційних фондів, кредитних спілок та інших фінансових установ приводить до безсистемності прийняття управлінських рішень, їх ситуативного та слабого впливу на ринку. Використання податкових механізмів прямо залежить від вибраного методу оподаткування та рівня, на якому це відбувається, можливих пільг та санкцій, тобто за правильного використання всіх цих елементів можна уникнути можливої кризи й досягти кращого розвитку фінансового сектору.

Список використаних джерел:

1. Єфименко Т.І. Антикризисное податкове регулювання фінансового сектору. Фінанси України. Київ, 2011. С. 3–21.
2. Методи оподаткування. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-9221.html>.
3. Романюк М.В. Податкове регулювання як дієвий інструмент антикризової економічної політики. URL: <https://library.if.ua/articles/article-48>.
4. Філатова О.В. Податкові механізми і важелі антикризової політики держави: концептуальні підходи. Економіка. 2011. № 3 (110). С. 61–63.
5. Irshak O.S. The peculiarities of imposing income tax on banks in Ukraine L'Association 1901 "SEPIKE". Journal. 2015. № 8. P. 89–92.

**АНТИКРИЗИСНОЕ НАЛОГОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ФИНАНСОВОГО СЕКТОРА
И ЕГО СТРУКТУРА**

Аннотация. В статье исследовано понятие антикризисного налогового регулирования финансового сектора. Выявлены основные инструменты влияния на налогообложение финансового сектора. Определена связь между субъектом и организационной структурой антикризисного налогового регулирования. Приведена структура антикризисного налогового регулирования финансового сектора в Украине.

Ключевые слова: финансовый сектор, антикризисное налоговое регулирование, налог, налоговые льготы, налоговый кредит, налогообложение финансового сектора, структура антикризисного налогового регулирования финансового бизнеса.

ANTI-CRISIS TAX REGULATION OF THE FINANCIAL SECTOR IN UKRAINE AND ITS STRUCTURE

Summary. The article deals with the concept of anti-crisis tax regulation of the financial sector. The basic tools of influence on taxation of the financial sector are revealed. Connection is certain between a subject and organizational structure of the anti-crisis tax regulation. The structure of anti-crisis tax regulation of the financial sector in Ukraine is presented.

Key words: financial sector, anti-crisis tax regulation, tax, tax privileges, tax credit, taxation of financial sector, structure of anti-crisis tax regulation of financial business.